

Sobre l'evolució i el destí de determinades paraules

Una denominació polisèmica: Granja i granger

Xavier Mas Gibert

Centre d'Estudis Canetencs

Traditional therapy and metaphysics in Canet de Mar

L'autor fa una digressió per l'evolució que ha fet que en el transcurs de la seva vida la paraula «granja» i «granger». Des de la subalimentació de la postguerra de la guerra civil espanyola (1936/1939) fins a l'aplicació pecuària cinematogràfica de l'actualitat.

Paraules clau: Granja, granger, «Granja La Catalana», tuberculosi, aplàstia, granja agropecuària.

The author tries to summarise the customs and uses of traditional medicine in Canet de Mar as well as superstitions with therapeutic ends prior to the adoption of scientific medicine.

Key words: *herbalists, medicinal herbs, trementinaires (women who produced and sold derivatives from turpentine for medicinal uses), ointments, bruises.*

Quan vaig tenir ús de raó, la paraula granja indicava un establiment generalment urbà on inicialment, (jo només n'havia vist a Barcelona) s'expedien fonamentalment esmorzars i berenars a base de productes làctics.

A Canet, la Lolita Campins (en realitat es deia Dolors Roca, però tothom l'anomenava amb aquest diminutiu castellà i el cognom del seu home, Joan Campins Ramentol, que era cosí germà de la nostra mare). Doncs bé, la Lolita Campins va tenir una granja a Canet, i a vegades la mare, sortint de missa de vuit, ens hi portava i això constituïa una mena d'efemèride en aquella època tan llunyana. També, si alguna vegada anàvem a Barcelona amb els pares o amb alguna de les nostres nombroses ties (mai més d'una o dues vegades l'any), no paràvem d'insistir perquè ens portessin a berenar en algun dels establiments de la «Granja La Catalana». Sospito que aquests establiments ja eren una mena de franquícia, atès que la decoració i l'estètica era similar en tots aquests locals; era d'una intenció o suggestió gens subliminar, fonamentada en la llet i els seus derivats, sobretot la nata i el iogurt. Totes tenien, si fa no fa, la mateixa presentació: taulell lluent esmaltat de blanc, parets pintades de blanc, taules de marbre blanc i cadires igualment ebúrniies. Les dependents sempre eren dones i portaven uns grans davantals d'un blanc immaculat, com les monges que en aquell temps feien d'infermeres.

Aquesta estètica, volia suggerir -suposo- l'asèpsia ambiental de les clíniques suïsses de luxe. El prestigi d'aquests establiments raïa en l'aportació d'una alimentació complementària a la dieta pobre, insuficient en proteïnes i en hidrats de carboni, d'aquells anys de postguerra. Aquesta mena de negocis tenien un marcat caràcter o to higiènic o higienista i, si no eren d'origen helvètic ho semblaven. No cal dir que les granges de «La Catalana» eren molt poc o gens freqüentades per l'element masculí del país, a no ser per la d'algun sobrevivent de la tuberculosi. Tot sigui dit de passada, la tuberculosi feia estralls entre la població de l'època; n'hi havia tanta que, a vegades també afectava els rics i els benestants que eren els clients i destinataris d'aquests establiments. A les granges, la gent demanava sobretot un plat de nata muntada amb brioix o prenia un vas de llet amb secalls (que els burgesos anomenaven melindros). L'existència d'aquests establiments especialitzats, denotava que el consum de làctics en l'alimentació de la burgesia mitjana i baixa, no era pas habitual sinó excepcional i, pel que feia a la menstruàlia i als obrers, devien ser poquíssims, per no dir cap, els qui es podien permetre d'anar a esmorzar o berenar a una d'aquestes «Granges».

Dic això per deixar clar que ho recordo perquè sóc anterior a l'ús de la penicil·lina, el fàrmac que va revolucionar el tractament terapèutic de les malalties infeccioses arreu del món 'civilitzat',

àdhuc en un país desballestat i destrossat com el nostre. Quan va aparèixer la penicil·lina, va coincidir amb la millora de l'alimentació i aquesta mena de malalties endèmiques van anar molt de baixa, però tinc la impressió que no han desaparegut del tot i no sé si a Barcelona encara es podria trobar alguna granja. El que és innegable és que van perdre la presència que tenien a l'època del racionament i del plat únic. Parlo d'aquesta mena de detalls perquè tinc associades les «Granges» amb la presència importantíssima de la tuberculosi en aquells anys. M'oblidava de dir que, les «Granges de la Catalana», per imperatiu del nacionalcatolicisme també s'havien convertit en «Granja española» i encara els havien d'estar agraïts que no hi afegissin «FET y de las JONS». Malgrat tot, la majoria de la gent, seguien dient -en privat, això sí- granges «La Catalana».

De Barcelona, recordo especialment la «granja» que hi havia al carreró que va des del Pla de Palau a Santa Maria del Mar. Per mi i la meva germana M.Teresa, era tan fascinant i excepcional que entrar-hi era com una autèntica festa.

La clientela d'aquests establiments, sobretot senyores de classe mitjana en amunt i, senyores solteres d'una certa edat (tietes, per entendre'ns), generalment acompanyades per infants de la seva família a qui volien obsequiar per alguna efemèride com ara el sant o l'aniversari. Bé, d'aniversaris potser no gaires, que feia protestant. He de confessar que de criatura vaig freqüentar aquesta mena d'establiments amb alguna regularitat per raons que serien llargues d'explicar, però fonamentalment, perquè era el fill més gran i m'encolomaven a qualsevol de les ties i tietes de la família per alliberar-se de mi, sempre que podien. De petit vaig viure en un autèntic gineceu i la majoria dels records agradables d'aquells anys -que no són pas gaires- tenen relació amb el fet d'haver estat confiat i confinat a un estol de parentes, totes dones i la majoria -tal com deia el pare- venturosa i virtuosament donzelles. Doncs bé, com que de criatura vaig freqüentar aquest tipus d'establiments de Barcelona, recordo haver vist, sobretot en determinats barris de la part alta, els nens i nenes autòctons que anaven habitualment a berenar o esmorzar a La Granja, acompanyats per les seves *nurses* vestides religiosament d'uniforme. També en alguna d'aquestes «granges», hi celebraven el convit de la primera comunió: sospito que amb la intenció de relligar la blancor immaculada de l'ambient i dels productes de la casa amb la puresa mística i pristina del combregant. Confesso però, que malgrat aquestes exhibicions de casta, les «Granges de la Catalana», constitueixen per a mi un record blanc i entranyable enmig de la fosca d'aquells anys. Encara em sembla sentir el gust de la nata i del brioix i sobretot l'olor intensa de llet pura i fresca de vaca.

De tota manera la denominació de «Granja» destinada a aquesta mena d'establiments, a mesura que el sistema alimentari es va anar normalitzant, va perdre la importància i el denominador de «granja» es va desplaçar i focalitzar a les instal·lacions pecuàries per a la cria intensiva d'animals domèstics, que aleshores va començar a

Anunci de «Granjas La Catalana»

imposar-se. Entre nosaltres, les primeres explotacions pecuàries que es van denominar «granges», no eren pas les de vaques sinó de gallines ponedores, si no recordo malament. A la nostra comarca, eren de gallines blanques, que va divulgar l'Escola d'Avicultura «El Paraíso» d'Arenys de Mar. La primera granja d'aquestes que recordo era entre Canet i Arenys, al turó de sobre la carretera, a l'alçada de l'horta de can Marcos. Després devien posar la que hi havia a l'última horta pujant a mà dreta, al final del passeig de la Misericòrdia. I en van venir d'altres: la Granja Dubler, al pas d'en Marges, o la de l'horta de can Casanoves i possiblement alguna altra que ara no em ve a la memòria.

Finalment, la paraula «granja» s'ha fet extensiva a qualsevol explotació ramadera massiva, sigui de pollastres, ponedores, conills, porcs d'engreix, recria de vedells o de vaques de llet. Les últimes granges que hem vist aparèixer són d'estruços i emús. I, suposo que per influència anglosaxona, ara hi ha gent que anomena granges a les cases de pagès i als pagesos, grangers. A la delicada sensibilitat actual, la paraula pagès segurament els suggereix la d'un treballador antic, pobre i desastrat, i «granger» els deu semblar políticament correcte, sobretot gràcies a les sèries televisives australianes i nord-americanes, en les quals els grangers i les grangeres, són uns senyors i unes senyores estupends i formidables. I no m'estranyaria gens que als esnobs que fan aquestes permutacions lingüístiques, els molesti la paraula pagès perquè els recorda massa de prop la dels seus propis orígens.